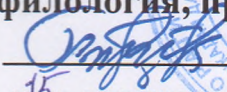

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори Донишкадаи давлатии
забонҳои Тоҷикистон ба номи
Сотим Улуғзода, доктори илми
филология, профессор

Гулназарзода Ж. Б.
«15» августи соли 2022

Такризи

муассисаи пешбар ба диссертатсияи номзоди Шарифзода Лутфулло Абдулло дар мавзӯи «Арзишҳои илмӣ ва адабии номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик; равобити адабӣ

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм. Диссертатсияи Шарифзода Лутфулло Абдулло дар мавзӯи «Арзишҳои илмӣ ва адабии номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода» ба банди 5-уми бахши «Соҳаҳои таҳқиқот»-и шиносномаи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик; равобити адабӣ мутобиқат менамояд.

Қобили зикр аст, ки таҳқиқи нома ва номанигории форсии тоҷикӣ дар солҳои охир ривоҷи бештаре ёфтааст. Бештари таҳқиқоти мавҷуд ба номагигории адабиёти классикии форсии тоҷикӣ ва пажӯҳиши номаҳои шоирону адибони ҷудоғонаи гузашта бахшида шудаанд. Аммо таҳқиқи номанигории муосири тоҷикӣ ва номаҳои ду чехраи дурахшони ин адабиёт Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода, ки аз ҷумлаи адибони соҳибмақтаб ба шумор мераванд, ба сурати як мақола ва ё бахше аз таҳқиқ дар шакли муқаддима рӯйи қор омада, асосан номаҳо дар шакли пароканда таҳқиқ шудаанд. Ҳарчанд аз замони зиндагӣ то ба имрӯз рӯзгор ва осори онҳо мавриди таваҷҷуҳи муҳаққиқони ватанию хориҷӣ қарор гирифтааст. Ин дар ҳолест, ки нома ҳамчун жанри ҷудоғонаи адабӣ дар қоргоҳи эҷодии адибони муосири тоҷик, аз ҷумла саромадони адабиёти муосири тоҷик устод Айнӣ, Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Турсунзода қорбурди ҳадафмандонаи равиши хоси нигориш дошта, як ҷузъи муҳимми осори онҳоро фароҳам овардаанд.

Бинобар ин, таҳқиқи арзишҳои илмию адабии номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода, аз як тараф, барои шинохти дақиқтари нома ҳамчун жанри адабӣ замина гузорад, аз ҷониби дигар, барои равшан намудани афкори адабию эстетикӣ ин адибон ва коргоҳи эҷодӣ онҳо мусоидат хоҳад кард. Аз ин дидгоҳ, мавзӯи диссертатсия аз масоили муҳимми адабиётшиносӣ ба шумор меравад.

Саҳми шахсии докталаб дар ҳалли масъалаҳои илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он. Консепсияи умумии диссертатсия, сохтори он, дараҷаи дарки масъалаҳои дар он тадқиқшуда, натиҷаҳо ва хулосаҳои асосии кор, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда саҳми докталаби дараҷаи илмӣ ва нуқтаи назари ӯро перомунӣ мавзӯи тадқиқ инъикос мекунанд. Саҳми фардии муаллиф, ҳамчунин, дар омӯзиши назарияҳои олимони ватанию хориҷӣ дар робита ба мавзӯи баҳси диссертатсия, таҳлилу баррасӣ ва баҳсҳои ҷолиб дар атрофи эътирозӣ муқарризонӣ «Ёддоштҳо», омӯзиши бойгонӣҳои устод Айнӣ ва Мирзо Турсунзода ва интишори номаҳои онҳо, омода намудани мақолаю маърузаҳо доир ба мавзӯи таҳқиқ зоҳир мегардад. Муносибати методологии муаллиф нисбат ба мавзӯи мавриди таҳқиқ саҳми шахсии ӯ дар омӯзиши мавзӯ ба шумор рафта, барои ҳалли илмӣ масъала замина фароҳам овардааст.

Муаллиф дар таҳияи равиши илмӣ баррасии масъалаҳо, ҷустуҷӯ, омӯзиш ва нашри номаҳо, равшан намудани арзишҳои илмӣ, адабӣ, таърихӣ ва фарҳангии онҳо, пешниҳоди маълумот барои тадқиқот, интиҳоби мавод, интишори натиҷаҳои таҳқиқ ва нашри сарчашма ҷаҳлона иштирок намудааст.

Таҳқиқи мазкур, ки дар шакли диссертатсияи мукамал ба анҷом расидааст, заҳмати чандинсолаи муаллиф мебошад.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ, ки барои он ба докталаб додани дараҷаи илмӣ дархостшаванда мумкин аст. Диссертатсия дар ҷаҳор бобу бист фасл шакл гирифта, аз баррасии бобҳо натиҷаҳои мушаххаси илмӣ ба даст омадаанд. Дар боби аввал – «Равобити дӯстӣ ва эҷодӣ устод Айнӣ ва Мирзо Турсунзода» диссертант кӯшиш намудааст, ки равобити дӯстӣ ва

эҷодии устод Айнӣ ва М. Турсунзодаро тадқиқ намуда, омилҳои онро муайян кунад, ҳамчунин, саҳифаҳои дурахшони ин равобитро бо далелҳои бозғатимод нишон диҳад. Дар ин боб муҳаққиқ бо таъя бар як қазовати таърихшиносии Фаронса – Томас Карлейл (1795-1881) «Таърихи дунё тарҷумаи ҳоли одамони бузург аст» андешаи худро асоснок месозад, ки комилаи саҳеҳ аст. Мавзӯбандии боб, масъалагузориҳо, ҳалли масоил ва натиҷагирӣҳои боби мазкур матлуб аст. Муҳим он аст, ки муҳаққиқ дар интиҳои ҳар як боб ба хулосаҳои мушаххас омадааст ва ин яке аз сифатҳои хуби кори илмӣ аст. Аз ҷумла, муаллиф равобитро дӯстӣ ва эҷодии устод Айнӣ ва М. Турсунзодаро таҳлил намуда, таъкид мекунад, ки «ин равобит, аз як тараф, баҳри дарки шахсияти бузурги С. Айнӣ барои М. Турсунзода сабаб гардида бошад, аз тарафи дигар, кашфи истеъдоди адабии М. Турсунзода аз тарафи С. Айнӣ ва тарбияи маънавии ӯро бозгӯ менамояд. Ин равобит муайян менамояд, ки М. Турсунзода дар лаҳзаҳои ҳассоси зиндагӣ ва фаъолияти роҳбарӣ аз маслиҳату машварат ва корномаҳои илмӣ ва муборизаҳои С. Айнӣ суд ҷустааст. Хусусан солҳои 1935-1937, ки воқеаҳои мудҳиши шахспарастӣ ҳар як зиёии тоҷикро бештар аз дигарон нигарон мекард, М. Турсунзода бо устод Айнӣ мукотиба намуда, «бо сарфарозии бузург» робитаи дӯстӣ намудааст» (саҳ. 21).

Дар боби дуюм – «Бозтоби масъалаҳои адабиётшиносӣ дар номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода» муаллиф дар асоси таҳлили номаҳои зиёди устод Айнӣ ва Мирзо Турсунзода ба натиҷае расидааст, ки аксарияти номаҳо ҷанбаи қавии адабӣ-танқидӣ дошта, масъала ва муаммоҳои гуногуни адабиётшиносӣ, баёни мудовими фикр барои шарҳи муфассали масъалаҳои адабӣ ва вазъи зиндагӣ коргоҳи эҷодӣ, гирифториҳои замона, печидагиҳои муҳити адабии Самарқанд, Тоҷикистон ва умуман минтақаро равшан менамоянд. Дар боби мазкур назару мулоҳизаҳои устодон Айнӣ ва Турсунзода дар муҳити иҷтимоӣ ва сиёсии замони шуравӣ ва ҳадафу мақсади онҳо аз ин гуна тасодумҳо нишон дода шудааст. Воқеӣ нишон додани меросбарии фарҳангии форсизабонон дар шароити солҳои 40-ум ва ҳатто 50-уми асри XX ҳадафи асосии устодон Айнӣ ва Турсунзода доништа шудааст.

Дар ин боб, ҳамчунин, муборизаҳои устод Айнӣ ва Мирзо Турсунзода дар робита ба масоили иҷтимоӣ-сиёсии замони шуравӣ – мавҷудияти халқи тоҷик ва адабиёту фарҳаги он ва таъини ҳаққи тоҷикон ба ин адабиёт дар мубориза ба ҷараёнҳои нестнигари замон мавриди тавачҷуҳ қарор гирифта, нақши онҳо дар ҳалли масъалаҳои мазкур нишон дода шудааст. Таъкид шудааст, ки устод Айнӣ ба воситаи нома, яъне хеле зуд ва сароҳатан ҷузъитарин тағйироти сиёсати замон ва суистифодаҳои шарқшиносонро ба раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон Мирзо Турсунзода тавзеҳ дода, суҳанҳои ба манфиати миллати тоҷик гуфташудаи роҳбарони сиёсӣ ва шарқшиносони ҳақиқатгӯро истифода намуда, андешаи беасоси баъзе шарқшиносонро ба тозиинаи танқид гирифта, роҳи дурусти масъаларо нишон медиҳад. «Дар номаҳо ҳам С. Айнӣ ва ҳам М. Турсунзода ҳарчи бештар ва ошкору ниҳон нуқсу заъфи фикрӣ, омилҳои фаръӣ ва номуваҷҷаҳию баҳсангезии шарқшиносонро муайян намуда, бо далелҳои таърихӣ ва илмӣ нодурустии онҳоро ошкор намудаанд» (саҳ. 97).

Муаллиф дар баррасии ин масъалаҳо танҳо ба номаҳо маҳдуд нашуда, аз таҳқиқоти зиёди муҳаққиқони маъруф, аз ҷумла С. Табаров, А. Абдуманнон ва сарсухани арзишманди китоби дастаҷамъонаи «Намунаҳои адабиёти тоҷик» (1940) матлубу ҳадафмандона истифода намудааст.

Боби сеюм, ки «Мулоҳизаҳои илмию адабии С. Айнӣ оид ба арзиши таърихӣ ва адабию фарҳангии «Ёддоштҳо» дар мактубҳо ба М. Турсунзода» унвон дорад, аз чор фасл иборат аст. Дар фасли аввал масъалаҳои марбут ба таърихи адабиёти тоҷик дар заминаи «Ёддоштҳо» ва мулоҳизаҳои ҷолиби устод Айнӣ дар бораи ин шоҳкориҳои худ мавриди баррасӣ қарор гирифта, таъкид шудааст, ки дар адабиёти муосири тоҷик аз ҷиҳати принципи эҷодӣ ва мазмуну ғояҳои миллӣ «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ асари комилест, ки бо образҳои барҷастаи миллӣ ва муборизаи онҳо баҳри озодӣ ва устувор мондани урфу одат, ҷаҳонбинӣ, дониш ва маънавиёти халқи тоҷик дар замони шуравӣ равнақи минбаъдаи адабиёти нави тоҷикиро таъмин намудааст, ки умқи пайдо намудани реализм дар адабиёти муосири тоҷикӣ бе ин асар тасаввур карда намешавад.

Дар фасли сеюми боби мазкур эътирози муқарризони «Ёддоштҳо» ва ҷавоби С. Айнӣ ба онҳо дар асоси номаҳои С. Айнӣ ва матбуоти солҳои 1949-1950 баррасӣ гардида, таъкид мешавад, ки «Ёддоштҳо» дар замони таълифи худ ба эътирози мафкуравӣ дучор гардида, муаллиф тавассути нома кӯшидааст, ки ба насли ҷавони ҳаваскори адабиёт маслиҳатҳо диҳад ва ба ин восита онҳо ва муқарризони «Ёддоштҳо»-ро аз роҳи ғалати системаи мафкуравии Шуравӣ, инчунин инкори таърихи гузаштаи худ берун орад, то онҳо таърихи дирӯз ва имрӯзи худро бо дидаи ҳақиқати таърих ба риштаи тасвир кашанд.

Дар боби чорум – «Андешаҳои Садриддин Айнӣ доир ба арузи тоҷикӣ дар мукотиботаш» муаллиф дар асоси номаҳо ва таҷрибаҳои амалии устод Айнӣ дар арузи нав ба натиҷае расидааст, ки номаҳои устод Айнӣ дорои арзиши баланди илмӣ буда, як қисми онҳо, аз ҷумла дар мисоли мукотиба бо М. Турсунзода характери кашфиёти илмӣ доранд. «Дидгоҳҳои назарии С. Айнӣ оид ба вазни шеърӣ тоҷикӣ, яъне аруз ва шеърӣ нав, ки дар номаи фиристодааш ба М. Турсунзода (аз 27-уми декабри соли 1948) омадааст, дорои аҳаммияти калони илмию амалӣ буда, ҳамчун кашфиёти С. Айнӣ дар соҳаи арузи тоҷикӣ бояд шинохта шавад» (саҳ. 135).

Дар поёни боби чорум муаллиф ба натиҷае мерасад, ки навоварҳои устод Айниро дар вазн (арузи тоҷикӣ) метавон ба ду омили асосӣ рабт дод. Нахуст – майл ва мувофиқсозии шеър ба табиати забон (истифода аз вазн, оҳанг ва ритмҳои халқӣ) мебошад, ки дар адабиёти халқии мо замина мавҷуд буд. Омилӣ дувум мусиқӣ ё аниқтараш мусиқии нав аст, ки устод Айнӣ аз он баҳраи хуб дошт. Омилӣ дигарро низ метавон гуфт, ки ин назари хоси устод Айнӣ ба арузи тоҷикӣ аст. Устод Айнӣ вазнҳои арузии тоҷикиро ба таври беандоза бузургтару доманадортар аз он тарҳҳо ва схемаҳои арузи классикӣ медонист. Инро низ С. Айнӣ дар мактубаш ба М. Турсунзода қайд намудааст.

Дар хулоса ба тариқи фишурда натиҷаҳои тадқиқ ҷамъбаस्त шуда, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо мухтасару мушаххас баён гардидаанд.

Дар адабиётшиносии тоҷик бори аввал номаҳои С. Айнӣ ва М. Турсунзода мавриди омӯзиши ҳамҷониба қарор гирифта, баррасӣ шудани нома ҳамчун жанри махсуси адабӣ дар адабиёти муосири тоҷикӣ, мушаххас намудани навъҳои он, муайян намудани арзишҳои илмию адабӣ, таърихию фарҳангии номаҳо дар мисоли номанигории С. Айнӣ ва М. Турсунзода, ислоҳи ғалатфаҳмии муқарризони шуравӣ ва бартараф намудани эътирозҳои мавқуравӣ дар нисбати охирин шохқории устод Айнӣ «Ёддоштҳо» (1948-1954), равшан намудани афкори адабию эстетикӣ онҳо ва интишори номаҳои номатбуъ аз ҷумлаи навғониҳои илмӣ таҳқиқ ба шумор мераванд.

Натиҷаҳои пажӯҳиши мазкур метавонад зимни таълифи таърихи адабиёти муосири тоҷик дар ибтидои асри XX, таҳияи маводи таълимӣ ва омода намудани китобҳои дарсӣ аз таърихи адабиёт, инчунин, равшан намудани вазъи зиндагию коргоҳи эҷодии устодон Айнӣ ва Турсунзода, гирифториҳои замона, печидагиҳои муҳити адабии Самарқанд ва Тоҷикистон ёри амалӣ расонад. Ҳамчунин, хулосаву натиҷаҳои таҳқиқи муаллифи рисола метавонад дар навиштани корҳои илмӣ перомунӣ номанигории муосири тоҷикӣ, равшан намудани арзишҳои илмию адабии номаҳои С. Айнӣ ва М. Турсунзода, ташаккули нома ҳамчун жанри танқиди адабӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Дар баробари дастовардҳои муҳими зикршуда диссертатсия аз камбудиву норасоӣҳо низ холӣ нест, ки зикри онҳо барои такмили минбаъдаи диссертатсия хеле муфиданд. Аз ҷумла:

1. Дар таҳлилу баррасии масоили диссертатсия диққати муаллиф асосан ба номаҳои С. Айнӣ равона шуда, ба номанигории М. Турсунзода камтар тавачҷуҳ зоҳир гардидааст.

2. Дар диссертатсия баъзан такрори фикру андешаҳо дида мешавад. Масалан муаллиф масъалаи таърихи адабиёти тоҷикро дар замони шуравӣ, ки дар саҳифаҳои 67-68 зикр шудаанд, такроран дар саҳифаҳои 102-103 зикр менамояд. Хуб мебуд, агар ба ишорае иқтифо шавад.

3. Ба андешаи мо, қисмати хотимавии фаслҳои бобҳои рисола пурра ва муфассал нестанд.

4. Дар рисола қисман хатоҳои техникӣ ва услубӣ ба назр мерасанд, ки ислоҳи онҳо баҳри манфиати кор мебуд.

Дар маҷмуъ, норасоҳои номбаршуда ба ҳеҷ вачҳ аҳаммияти таҳқиқоти анҷомшударо халалдор намесозанд, зеро онҳо хусусияти таҳририю ислоҳшаванда доранд ва ба мазмуну муҳтавои диссертатсия ва дастовардҳои илмии муҳаққиқ таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

Автореферати диссертатсия (ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ), осори илмии муаллиф дар шакли мақола, интишори маводи бойгонӣ, таҳияи номаҳои номатбуи М. Турсунзода ва таълифоти дар ин замина нашркардаи диссертант мазмуну муҳтавои диссертатсияро ба пуррагӣ инъикос ва ифода мекунанд.

Тавре ки аз феҳрасти таълифоти Лутфулло Шарифзода бармеояд, ӯ доир ба мавзуи таҳқиқи худ 22 номгӯйи корҳои илмӣ, илмӣ-оммавӣ ва маводи бойгониро нашр намудааст, ки 12-тои он дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъ расидаанд.

Аннотатсияи диссертатсия, ки бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ дар охири автореферати диссертатсия оварда шудаанд, моҳияти илмии диссертатсияи мазкурро ба таври фишурда инъикос менамоянд.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Шарифзода Лутфулло Абдулло дар мавзуи «Арзишҳои илмӣ ва адабии номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода», ки зери роҳбарии доктори илмҳои филологӣ, профессор Маҳмадаминов Абдулҳай Саидович иҷро шудааст, кори илмию таҳассусии ба анҷомрасида буда, арзишманд доништа мешавад.

Мутобиқати таҳассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ.

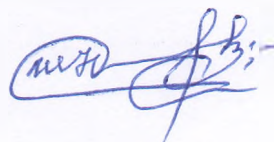
Диссертатсияи Шарифзода Лутфулло Абдулло дар мавзуи «Арзишҳои илмӣ ва адабии номаҳои Садриддин Айнӣ ва Мирзо Турсунзода» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик; равобити адабӣ мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи назария ва таърихи адабиёти Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода аз 6-уми августи соли 2022, сурарҷаласаи № 1 муҳокима ва тасдиқ гардид.

Дар ҷаласаи кафедра иштирок дошт: 16 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» – 16 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси ҷаласа:

номзади илми филология, дотсент,
мудири кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишкадаи давлатии забонҳои
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Шамсов Н. С.

Эксперт:

номзади илми филология, дотсенти
кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишкадаи давлатии забонҳои
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Олимӣ Х. Ҳ.

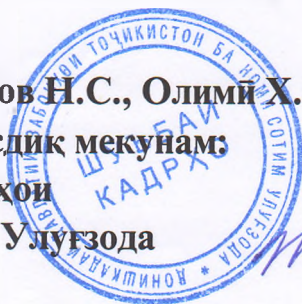
Котиби илми ҷаласа:

номзади илми филология, дотсенти
кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишкадаи давлатии забонҳои
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Боев Ш. Э.

Имзоҳои н.и.ф. Шамсов Н.С., Олимӣ Х. Ҳ.
ва Боев Ш. Э. – ро тасдиқ мекунам;
Мудири шуъбаи кадрҳои
ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода

Начмуддинов Ш. М.

734019, ш. Душанбе, кӯчаи
Ф.Муҳаммадиев 17/6., тел.(+992 37) 232-50-00;
E-mail: shamsov1960@mail.ru.
12-уми августи соли 2022